

ՏԱԹԵՎ ԳԻՏԱԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼԻՐ

ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՎՈՂ ՈՒՍՈՒՑՉԻ
ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Հետազոտության թեմա՝ Հեքիաթը որպես երեխայի մտածողության, խոսքի եվ
հաղորդակցման զարգացման միջոց

Հետազոտող ուսուցիչ՝ Հերմինե Մկրտչյան
Նոր Արտամետի միջնակարգ դպրոց

ԵՐԵՎԱՆ 2022

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ.....	3
ԳԼՈՒԽ 1. ԵՐԵՒԱՅԻ ՄՏԱԾՈՂՈՒԹՅԱՆ, ԽՈՍՔԻ և ՀԱՂՈՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ԿԱՐՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՁԵՎԱՎՈՐՈՒՄՆ ՈՒ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ	5
1.1. Երեխայի մտածողության, խոսքի և հաղորդակցական կարողությունների ձևավորման գործընթացի առանձնահատկությունները	5
ԳԼՈՒԽ 2. ՀԵՔԻԱԹՆԵՐԻ ԴԵՐԸ ԵՐԵՒԱՅԻ ՄՏԱԾՈՂՈՒԹՅԱՆ, ԽՈՍՔԻ ԵՎ ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԳՈՐԾՈՒՄ.....	9
2.1. Հեքիաթի դաստիարակչական նշանակությունը երեխայի զարգացման գործում.....	9
2.3. Հեքիաթների տեսակները.....	12
ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ.....	16
ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ.....	18

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

«Հեքիաթները որպես երեխայի մտածողության և խոսքի և հաղորդակցության զարգացման միջոց» հետազոտական աշխատանքի շրջանակներում մեր առաջ խնդիր ենք դրել ըստ կարելվույն ուսումնասիրել հեքիաթների դերը երեխաների դաստիարակության գործում: Երեխա ժամանակ յուրաքանչյուր երեխա ցանկանում է ընդօրինակել մեծահասակներին, լինել ուժեղ, համարձակ, ճարպիկ ու խելացի: Եվ հեքիաթում նա կարծես գիտակցում է իր անգիտակից ցանկությունները: Նրա համար իրականանում են մեծ ու փոքր երազանքները հեքիաթի աշխարհում, որին նա համակրում է, երբ լսում կամ ասում է դրա սեփական վարկածը:

Հեքիաթը նրանց տալիս է անհրաժեշտ փորձի տիրույթ, ստեղծում է յուրահատուկ, անհամեմատելի տրամադրություն, հարուցում է բարի ու լուրջ ապրումներ: Հեքիաթն օգնում է վերակենդանացնել մեր մշակույթի հոգևոր փորձը և մեր ժողովրդի ավանդույթները Կարևոր է, որ ծնողները և մանկավարժները գիտակցեն, որ հատկապես իրենցից է կախված, թե ապագայում ինչպիսին կդառնա իրենց երեխան: Կլինի նա երջանիկ և վստահ իրուժերին, թե կլինի կոմպլեքսներով, չարացած աշխարհի վրա՝ չիմանալով իրեն ինչպես դրսևորի՝ չունենալով որոշակի գիտելիք, հմտություն և պաշար: Երեխաների դաստիարակության ընթացքում կարելի է և հարկավոր է համաձայնեցնել այն բնավորության գծերը և երեխաների պահվածքը, որոնք հակասում են ծնողի կամ խնամակալի «նախասիրություններին»:

Թեմայի արդիականությունը: Արվեստի յուրաքանչյուր գործ և նրա հեղինակի անհատականությունը արժևորվում են ստեղծագործության թեմատիկայով, արտահայտման միջոցների ընտրությամբ և այլն: Գեղարվեստական երկի, այս դեպքում հեքիաթի միջոցով գրականության մեջ դրսևորվում է այս կամ այն ժողովրդի ազգային կերպարը, նրա կենսագրությունը, մտածողության ձևը: Իսկ ահա հեքիաթների դերը մանուկների դաստիարակության գործում ինչպես միշտ, նույնպես այսօր արդիական է:

Աշխատանքի նպատակը: Աշխատանքի նպատակն է ունկնդիրներին փոխանցել մանկավարժական, հոգեբանական նորմերի ընդհանրական մի պատկեր երեխաների

դաստիարակության ընթացքում հեքիաթների ունեցած դերի վերաբերյալ:

Աշխատանքի հիմնական խնդիրները:

Աշխատանքի նպատակից բխում են հետևյալ խնդիրները.

- Երեխայի մտածողության, խոսքի և հաղորդակցական կարողությունների ձևավորման գործընթացի առանձնահատկությունների ուսումնասիրություն,
- Երեխայի զարգացման գործում հեքիաթի դաստիարակչական նշանակության վեր հանում:

Աշխատանքի մեթոդաբանական հիմքերը: Աշխատանքը կատարել ենք համադրական և վերլուծական մեթոդների օգնությամբ ուսումնասիրության ենթարկելով երեխայի կրթադաստիարակչական զարգացման ողջ ընթացքը՝ վեր հանելով այդ գործընթացում հեքիաթների ունեցած դաստիարակչական նշանակությունը:

Աշխատանքի գործնական և տեսական նշանակությունը:

Աշխատանքում փորձ է կատարվել տեսականորեն առաջադրել հեքիաթների գործնական կիրառելիությանը նպաստող մի շարք տեսակետներ, կատարել ընդհանրացումներ:

Աշխատանքի ծավալն ու կառուցվածքը:

Ավարտական աշխատանքը կազմված է «Ներածությունից», երկու՝ իրար լրացնող և միմյանց օրգանական շարունակություն հանդիսացող գլուխներից, «Եզրակացությունից», «Գրականության ցանկից»: Ընդհանուր ծավալը կազմում է համակարգչային էջ:

**ԳԼՈՒԽ 1. ԵՐԵՒԱՅԻ ՄՏԱԾՈՂՈՒԹՅԱՆ, ԽՈՍՔԻ ԵՆԱՂՈՐԴԱԿՑԱԿԱՆ
ԿԱՐՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՁԵՎԱՎՈՐՈՒՄՆ ՈՒ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ**

Դաստիարակության դերը երեխայի անձի ձևավորման և զարգացման գործում

Մանկավարժությունը սերունդների, դաստիարակության և զարգացման հիմնախնդիրներով զբաղվող գիտություն է: Այլ խոսքով՝ այն «գիտություն է, որը հետազոտում է սերունդների կրթության, դաստիարակության և զարգացման օրինաչափությունները»¹: Իսկ ահա բուն դաստիարակությունը «լայն ընդգրկում ունեցող հասարակական երևույթ»²: Նրա էության բացահայտումը մարդաբանական և հասարակական երևույթներն ուսումնասիրող գիտությունների ընդհանուր խնդիրն է: Մանկավարժական և հոգեբանական բնութագրումներով դաստիարակությունը գործունեություն է՝ մարդու մեջ որոշակի դիրքորոշումներ ձևավորելու նպատակով³: դաստիարակության հիմնական նպատակը նոր ծնված երեխայի անձի ձևավորումն ու նրա հետագա զարգացումն է: Երեխաների դաստիարակությունը բարդ, պատասխանատու, բայց հետաքրքիր զբաղմունք է: Եվ նրա նշանակությունը չի կարելի չգնահատել, չի կարելի ինքնահոսի թողնել, կամ ամբողջովին վստահել մանկապարտեզին ու դպրոցին: Դաստիարակությունը նպատակաուղղված ներգործություն է երեխաների ու երիտասարդության գիտակցության ու վարքի, նրանց աշխարհայացքի, արարքների, սովորույթների վրա: Հենց դաստիարակությամբ էլ նշանակալի չափով պայմանավորվում են այն փոփոխությունները, որ կրում է մարդը ծնվելու պահից մինչև հասուն դառնալը:

1.1. Երեխայի մտածողության, խոսքի և հաղորդակցական կարողությունների ձևավորման գործընթացի առանձնահատկությունները

Մանկության շրջանում յուրաքանչյուր երեխայի ամենակարևոր ձեռքբերումներից մեկը մայրենի լեզվին տիրապետելն է: Լեզուն միջոց է, որի օգնությամբ մարդիկ հաղորդակցվում են միմյանց հետ, փոխանակում մտքեր և հասնում փոխադարձ ըմբռնման: Երեխայի խոսքի զարգացման մեթոդը ներառում է ոչ միայն երեխայի

ուսուցումը իր սեփական մտքերի տրամաբանական ներկայացման մեջ, այլև իր բառապաշարի համալրումը, իսկ խոսքի զարգացման հիմնական միջոցներն են հեքիաթները, ուսումնական և դերային խաղերը:

Յուրաքանչյուր երեխա մայրենի լեզվի բանավոր խոսքին տիրապետում է կյանքի առաջին մի քանի տարիներին: Իսկ ահա խոսքի զարգացման ընթացքում շրջապատի հետ շփման, հաղորդակցության արդյունքում ձևավորվում են երեխայի խոսքային հաղորդակցական ունակությունները, զարգանում է նրա բանավոր խոսքը: Իսկ ձեռք բերած փորձն ու հմտությունը, մտածողությունը, ներքին զգացողությունները խմբում լուսավոր, ստեղծագործական, զվարճալի, հրճվալի միջավայր են դառնում:

Խոսքի զարգացման հիմնական խնդիրներն են խոսքի հնչյունային ընկալման դաստիարակումը, բառապաշարի ձևավորումը, խոսքի քերականական կառուցվածքի յուրացումը, կապակցված խոսքի զարգացումը և ծանոթացումը գեղարվեստական գրականությանը:

Երեխայի խոսքի զարգացումը հոգեկան բարձր իմացական գործընթաց է և սերտորեն կապված է մտածողության հետ: Խոսքն ունի զարգացման իր փուլերը, որոնք ընթանում են երեխայի տարիքային առանձնահատկություններին համապատասխան: Շատ կարևոր է զարգացնող խոսքային միջավայրի առկայությունը, որը կոչված է բավարարելու երեխաների պահանջը առարկաների, երևույթների և իրադարձությունների մասին ստացված տեղեկությունների վերաբերյալ՝ դուրս գալով իրենց համար սովորական դարձած միջավայրի սահմաններից, և որի համար անհրաժեշտ է նպաստել երեխայի հետաքրքրության ձևավորմանը՝ խոսքի զարգացման անկյունում տեղադրելով հետաքրքիր նյութեր, իրեր, գրքեր, որոնք կխթանեն երեխայի խոսքային գործունեությունը: Նաև պետք է լսել երեխային, ճշտել պատասխանները, հուշել որոշակի բառերը և օգնել տրամաբանորեն ու հասկանալի կառուցելու խոսքը: Անհրաժեշտ է օգնել երեխային՝ բարյացակամորեն շփվելու հասակակիցների հետ, արտահայտելու վերաբերմունքը:

Երեխայի խոսքի ձևավորման գործընթացը կառուցվում է ոչ միայն ընդհանուր դիդակտիկական, այլև որոշակի մեթոդական սկզբունքների հիման վրա, որոնցով

դեկավարվելիս ուստիցիչն ընտրում է համապատասխան մեթոդները, հնարքներն ու միջոցները: Իսկ այդ սկզբունքներն էլ էլնում են երեխայի լեզվի և խոսքի յուրացման օրինաչափություններից և արտացոլում են մայրենի լեզվի ուսուցման առանձնահատկությունները:

Չպետք է մոռանալ, որ յուրաքանչյուր երեխայի խոսքը զարգանում է նրա ամենօրյա հաղորդակցման ընթացքում, այլ կերպ ասած՝ երեխայի համար խոսելու, հաղորդակցվելու բնական և իրական դրդապատճառները պետք է լինեն շփվելու, իմանալու, տպավորությունները կիսելու, իր այս կամ այն կարիքը հոգալու բնական պահանջմունքները, ուստի երեխայի հետ շփումը, ինչպես նաև պարապմունքները պետք է կառուցվեն բնական հաղորդակցման վրա, քանի որ բնական հաղորդակցման ընթացքում հաշվի է առնվում երեխայի ցանկությունը, հետաքրքրությունները, ինչը խոսքային գործունեության բնական դրդապատճառներ է ծնում և բարձրացնում արդյունավետությունը:

Երեխայի խոսքի զարգացումը կարող է լինել մի քանի մակարդակներում:

Առաջինը կառուցվածքայինն է, որը ենթադրում է լեզվի համակարգի տարբեր մակարդակների ձևավորում՝ հնչյունաբանական (հնչյունների ճիշտ արտաբերում), քերականական (քերականորեն խոսքի ճիշտ կառուցում):

Մյուսը ֆունկցիոնալ մակարդակն է, որը ենթադրում է հաղորդակցական խոսքի զարգացում, կապակցված խոսքի ձևավորում, այսինքն՝ մենախոսական կարողությունների (երբ երեխան ինչ-որ բան է պատմում) և երկխոսական կարողությունների զարգացում:

Հաջորդ մակարդակը ճանաչողական կամ կոգնիտիվն է, երբ լեզուն և խոսքը ծառայում են իմացությանն ու ճանաչողությանը, այսինքն՝ գիտելիքներ ձեռք բերելուն:

Լեզվի հիմնական միավորներն են հնչյունը, վանկը, բառը, բառակապակցություն, նախադասություն, տեքստ: Ըստ այդմ էլ, երեխայի խոսքի զարգացման խնդիրները կարող են լինել խոսքի հնչյունային կուլտուրայի դաստիարակումը, բառապաշարի զարգացումը, խոսքի քերականական կողմի, այսինքն՝ քերականական կառուցվածքի ընկալման ձևավորումը, կապակցված խոսքի զարգացումը (մենախոսություն և

երխոսություն), խոսքի և լեզվի տարրական երևույթների գիտակցման ձևավորումը, գեղարվեստական գրականության հետ ծանոթացումը: Այս կետերից առավել մանրամասն կանդրադառնանք վերջինին, քանի որ խոսքի զարգացման խնդիրների մեջ իր առանձնահատուկ տեղն ունի գեղարվեստական խոսքի հետ երեխայի ծանոթացումը: Այստեղ խոսքը նախևառաջ հեքիաթների մասին է: Այն մեծ նշանակություն էրեխայի անձի ձևավորման համար որպես երեխայի խոսքի հարստացման սկզբնաղբյուր: Գեղարվեստական գրականությունը հարստացնում է բառապաշարը, զարգացնում պատկերային խոսքը, գեղագիտական ճաշակը և նպաստում բարոյական հասկացությունների ձևավորմանը:

**ԳԼՈՒԽ 2. ՀԵՔԻԱԹՆԵՐԻ ԴԵՐՈՇ ԵՐԵԽԱՅԻ ՄՏԱԾՈՂՈՒԹՅԱՆ, ԽՈՍՔԻ ԵՎ
ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԳՈՐԾՈՒՄ**

Ի՞նչ է հեքիաթը. Հեքիաթը երեխաների համար գոյություն ունեցող միակ իրականությունն է: Հեքիաթն ունի աշխարհաճանաչողական նշանակություն: Երեխաների համար դժվար է ընկալել իրականությունը, ուստի այն նրանց մատուցվում է հեքիաթի միջոցով: Նրանք իրենց շրջապատին ծանոթանում են հեքիաթների միջոցով: Հեքիաթով է սկսվում երեխայի ծանոթությունը արտաքին աշխարհի հետ: Ցանկացած հեքիաթ պատմություն է մարդկանց փոխհարաբերությունների, մեր կյանքում գործող օրենքների մասին: Միաժամանակ այդ բոլորը ներկայացվում են երեխայի համար հասկանալի լեզվով: Հեքիաթի շնորհիվ զարգանում է երեխայի երևակայությունը և ստեղծագործելու ունակությունը: Լավ հեքիաթը կյանքի ծնունդ է՝ խաղ, արկած, հրաշք, ճակատագիր... հեքիաթի թեմաները անվերջ են: Երեխան ակամա այնտեղ գտնում է իր կյանքին համապատասխան իրավիճակներ, փորձում է իրեն նույնացնել համարձակ և քաջարի հերոսների հետ:

Մեծահասակները, ցանկանալով երեխայի հետ խոսել իրենց դժվարությունների մասին կամ ինչ-որ բան հուշել, դժվարանում են համապատասխան բառեր գտնել, վախենում են, որ երեխան ճիշտ չի հասկանա իրենց: Այդ իրավիճակից ելքն այն է, որ մեծահասակը երեխայի հետ ընկղմվի երևակայության և կախարդանքի աշխարհը, իսկ գործնական ամենալավ օգնականը հեքիաթային պատմություններն են: Ուստի, հաշվի առնելով տեղային և ժամանակաշրջանին բնորոշ առանձնահատկությունները, նրանք ընտրել են տարբեր միջոցներ: Այսպիսով ժողովրդական հեքիաթները, առակներն ու լեգենդները մարդկային էության շատ ավելի խորը իմացություն և հավերժական իմաստություն են կրում իրենց մեջ:

2.1. Հեքիաթի դաստիարակչական նշանակությունը երեխայի զարգացման գործում

Յուրաքանչյուր հեքիաթ ունի դաստիարակչական հզոր արժեք և բարոյական կարևոր սկզբունքներ, որոնք ոչ թե ներկայացվում են իբրև քարոզ, այլ արտահայտվում են հերոսների արարքների, խոսքերի միջոցով: Աննկարագրելիորեն մեծ է երեխայի

հոգու, զգացմունքների և համոզմունքների վրա հեքիաթի թողած ազդեցությունը: Ինչպես հանրաճանաչ իտալացի գրող Ջանի Ռոդարին է նշում, հեքիաթը երեխային պետք է կողմնորոշվելու, իրեն ուսումնասիրելու, իր հնարավորությունները չափելու, գնահատելու համար⁴: Հեքիաթը միաժամանակ տեղծագործական ունակությունների, բանավոր կապակցված խոսքի զարգացման արդյունավետ միջոց է: Անսահման մեծ է հեքիաթների ինչպես դաստիարակչական, այնպես էլ պատմաճանաչողական և գրական-գեղարվեստական արժեքն ու նշանակությունը: Հեքիաթները ժողովրդի համար միայն ժամանցի առարկա չեն եղել, որոնցով կարելի էր կարճել ձմռան երկար ու ձանձրալի գիշերները, փարատել ցերեկվա ծանր առօրյայի ճնշիչ տպավորությունը: Հեքիաթները կատարել են հասարակական լայն զանգվածների լավագույն ձգտումների ու իդեերի յուրահատուկ հաղորդիչի դերը, ամրապնդել են նրանց նվիրական ավանդները իրար հաջորդող սերունդների գիտակցության մեջ: Մարդիկ դարեր շարունակ ոգևորվել են հեքիաթների հերոսների խիզախության, անվեհերության, խելքի ու հնարամտության հիանալի օրինակներով, դժվարությունները հաղթահարելու մեծ կամքով, չքավորներին ու ընկածներին զորավիզ կանգնելու ազնիվ ձգտումով, արդարությունը պաշտպանելու և ճշմարտությանը հասնելու անձնագոհ պատրաստակամությամբ, ջանադիր աշխատասիրությամբ, հավատարմությամբ և անձնագոհությամբ:

Ժողովրդական բանահյուսության մյուս ժանրերի հետ միասին, հեքիաթները հարուստ նյութ են տալիս ժողովրդի հոգեբանությունը, նրա իդեերն ու ակնկալությունները, նրա բուն պատմությունը ուսումնասիրելու համար:

Այսպիսով, **հեքիաթը յուրաքանչյուր փոքրիկի լիարժեք զարգացման ամենամատչելի տարբերակներից մեկն է**: Այդպես եղել է, կա ու կլինի: Պետք չէ թերագնահատել հեքիաթի դերը երեխայի կյանքում: Ճիշտ ընտրած հեքիաթը դրական ազդեցություն կթողնի երեխայի հուզական ներաշխարհի վրա, կուղղի և կլավացնի նրա պահվածքը, ինչպես նաև կզարգացնի սեփական անձի և ուժերի նկատմամբ հավատը:

Երեխայի համար հեքիաթների կարեւորության, նշանակության մասին կարելի է

խոսել անվերջ: Միանշանակորեն համակարծիք ենք որոշ հետազոտողների վերջնական եզրակացություններին՝ հրաշապատում հեքիաթների դերը երեխաների զարգացման եւ առողջ հոգեկերտվածք ձեւավորելու համար անգնահատելի եւ անփոխարինելի են: Ի վերջո, «երեխան, որը մեծացել է հեքիաթներ ու լեզենդներ ունկնդրելով, նկատելիորեն ավելի առողջ է, խելացի, քաջ և կրեատիվ»⁶:

2.2. Հեքիաթի, որպես երեխայի զարգացման միջոցի, կիրառման նպատակը

Յուրաքանչյուր հեքիաթ երեխաներին մատչելի լեզվով նրանց կյանք է սովորեցնում, պատմում չարի ու բարու մասին: Հեքիաթների՝ երեխաների զարգացման գործում կիրառման նպատակները բազմազան են. սկսած երևակայությունը զարգացնելուց մինչև ճիշտ խոսքի ձևավորում⁷: Հեքիաթը երեխաներին մատչելի լեզվով նրանց կյանք է սովորեցնում, պատմում չարի ու բարու մասին: Երեխաներն ավելի հեշտ են ընկալում հեքիաթը, քան թե մեծահասակների դաստիարակչական քարոզները: Ուսումնասիրությունները ցույց են տվել. երեխաները, որոնց փոքր հասակից սկսած հեքիաթներ են պատմել, ավելի շուտ են սովորում իրենց մտքերը ճիշտ արտահայտել: Հեքիաթների հիմնական նպատակն է զարգացնել երեխայի երևակայությունը և ստեղծագործական պոտենցիալը: Մանկական հեքիաթները ընդլայնում են երեխայի բառապաշարը, օգնում են ճիշտ և տրամաբանական խոսք կազմել: Կարևոր է նաև այն, որ հեքիաթները երեխայի խոսքը դարձնում են ավելի էմոցիոնալ և պատկերավոր: Ձևավորվում է հարցերը ճիշտ ձևակերպելու ունակություն: Երեխաներն ընդհանրապես իրականությունը պատկերավոր են ընկալում, իսկ հեքիաթները հենց նպաստում են իրականության ճիշտ ընկալմանը: Երեխաները հեքիաթների միջոցով պատկերավոր են ընկալում նաև չարն ու բարին: Հեքիաթներում միշտ հաղթում է բարին, ինչը երեխային կօգնի հաղթահարել կյանքի դժվարությունները՝ ենթագիտակցությունում ունենալով բարու հաղթանակի գաղափարը: Նույն հեքիաթը երեխային կարելի է մի քանի անգամ պատմել, որպեսզի նաև լավ ընկալի հեքիաթի բուն ասելիքը: Այսպիսով, հեքիաթների միջոցով կարելի է երեխայի մեջ շատ բնավորության, գործելակերպի դրական հատկանիշներ

դաստիարակել: Այնտեղ կա բարի և չար ուժերի պայքար, և մշտապես հաղթում է բարին: Կարևորվում է բարությունը, մարդկանց օգնելու պատրաստակամությունը, սերը, կարեկցանքը: Հեքիաթների հրաշք աշխարհը գրավում է երեխաներին և այն, ինչ որ նրանք չեն կարող տեսնել իրականության մեջ, տեսնում են այդ գեղեցիկ աշխարհում: Հեքիաթներն ունեն կրթիչ և դաստիարակիչ ուժ, ուստի հեքիաթը թույլ է տալիս դաստիարակել՝ դրականի վրա հենվելով: Ինչ վերաբերում է հեքիաթների ուսուցման մեթոդներին, ապա դրանցից կարելի է առանձնացնել ու մատնանշել «Ուղղորդվող (կամ ընդհատումներով) ընթերցանության» մեթոդը, որը հնարավորություն է տալիս երեխաների մեջ հետաքրքրություն արթնացնել ընթերցանության բուն գործընթացի նկատմամբ: «Ուղղորդվող ընթերցանության» մեթոդի հիմքում ընկած է ընթերցանության գործընթացի դիտարկումը: Ի վերջո, ինչպե՞ս են կարդում հմուտ, ընթերցողական կուլտուրային տիրապետող մարդիկ: Կարդում են տեքստի մի հատված, դադար են տալիս՝ մտքում ծանրութեթև անելու, իրենք իրենց հարցեր տալու, պատասխաններ որոնելու, շարունակության մասին կանխատեսումներ անելու նպատակով:8 Հեքիաթների սյուժեն ունի մի հիմնական գիծ՝ չարի և բարու պայքար, որի արդյունքում միշտ հաղթում է բարին: Այս ամենը, կարելի է ասել, ձևավորում է երեխաների արժեհամակարգը: Պետք է միշտ հիշել, որ երեխաները ունեն շատ նուրբ հոգի և զգացմունքներ, նրանց համար դժվար է հասկանալ ու ընդունել իրականությունը9 : Նաև անհրաժեշտ է գիտենալ, որ երեխաների համար պետք է հեքիաթներ կարդալ այն տարիքից, երբ նրանք հասկանում են խոսքը: Դա արդեն 2-3 տարեկան երեխաներն են:

2.3. Հեքիաթների տեսակները

Գեղարվեստական հեքիաթներ - Ժողովրդական հեքիաթները կազմվել են դարերի ընթացքում, պահպանել բարոյա-էսթետիկ սկզբունքները, մարդկանց միջև ունեցած փոխհարաբերությունները, այդ իսկ պատճառով էլ միշտ կիրառվել են մանկավարժական նպատակներով: Դիդակտիկ հեքիաթներ- Ուսուցողական հեքիաթները երեխաներին պատմում են նոր հասկացությունների մասին, հիմք են

հանդիսանում նոր գիտելիքների ձեռք բերման համար: Այս հեքիաթներում շնչավորվում են թվերը, տառերը, առարկաները և այլն:

Դիագնոստիկ հեքիաթներ- Դուք հավանաբար գիտեք՝ ինչ հեքիաթներ են դուր գալիս Ձեր երեխային: Դա նշանակում է, որ նա ենթագիտակցաբար արդեն ընտրել է հեքիաթի իր սիրելի հերոսին և փորձում է նմանակել նրան: Փորձեք հեքիաթ հորինել Ձեր երեխայի հետ միասին, և Դուք կբացահայտեք նրա գաղտնի մտքերն ու ցանկությունները:

Պրոֆիլակտիկ հեքիաթներ- Հեքիաթներ լսելու ընթացքում երեխաներն ակամայից գիտելիքներ են կուտակում իրենց և շրջակա միջավայրի մասին, ձևավորվում է երեխայի անձը, դրվում է նրա հետագա կյանքի հիմքը:

Բուժիչ-հոգեբանական հեքիաթներ- Հեքիաթ լսելով՝ երեխան իրեն նույնականացնում է իր կյանքի իրավիճակը հիշեցող հերոսի հետ, վերապրում է նրա տխրությունն ու ուրախությունը: Նրա հետ միասին հայտնվում է խնդիրների մեջ և դրանցից ելքեր փնտրում: Դրա շնորհիվ իրական կյանքում նա սկսում է իրեն զգալ ավելի պաշտպանված և ինքնավստահ՝ օգտագործելով դրական հերոսի կիրառած հնարքները իր խնդիրները կարգավորելու հարցում:

Մեդիտատիվ հեքիաթներ- Մեդիտատիվ հեքիաթներն ուղղված են որոշակի դրական հուզական վիճակի առաջացմանը: Դրանք երեխային օգնում են ազատվել լարվածությունից, հոգնածությունից և զրգովածությունից:

Հեքիաթներ կենդանիների մասին- Երեխաներին ավելի մոտ և հասկանալի են կենդանիների մասին հեքիաթները: Այդ տարիքում երեխաները հաճախ իդենտիֆիկացնում են իրենց կենդանիների հետ, հեշտությամբ կերպարանափոխվում են, կրկնօրինակում կենդանու վարքը: Այդ պատճառով կենդանիների մասին հեքիաթները ավելի լավ կարող են օգնել փոքրիկներին՝ կյանքի փորձը փոխանցելու համար:

Կախարդական հեքիաթներ- Սկսած հինգ տարեկանից երեխան իրեն իդենտիֆիկացնում է մարդկային կերպարների՝ արքայազների, թագուհիների, հրաշագործների, զինվորների և այլոց հետ: Նա սկսում է ընդօրինակել վարքային

տարբեր մոդելներ:

Սարսափ հեքիաթներ- Հեքիաթներ՝ չար ուժերի, կախարդների, գերբնական ուժերի մասին: Որպես կանոն, վեց տարեկանից սկսած երեխաները սկսում են միմյանց պատմել հեքիաթ-սարսափներ:

Դիդարկտիկ հեքիաթներ- Դիդարկտիկ հեքիաթները կարող են բացահայտել որոշակի գիտելիքների կարևորությունը և իմաստը: Դիդարկտիկ հեքիաթների ձևով կարելի է ներկայացնել ուսումնական առաջադրանքները:

Հոգեշտկողական հեքիաթներ- Այսպիսի հեքիաթները ստեղծվում են երեխայի վարքի վրա նրբորեն ներգործելու համար: Շտկման տակ այստեղ պետք է հասկանալ երեխայի անարդյունավետ վարքի ձևի փոխարինումը առավել արդյունավետ ձևով:

Հոգեթերապևտիկ հեքիաթներ- Դրանք այն հեքիաթներն են, որոնք թափանցում են հոգու խորքը, բժշկում հոգին և բացահայտում տեղի ունեցող իրադարձությունների խորիմաստությունը: Այսպիսի հեքիաթները ոչ միշտ են միանշանակ և միշտ չէ, որ երջանիկ ավարտ են ունենում, բայց բավականին խորաթափանց են և նպաստում են անձի աճին: Այսպիսով հեքիաթի շուրջ աշխատանքի կարևոր բաղադրիչներից է հեքիաթի վերարտադրումը: Կրտսեր դպրոցականների ուսուցման հարցում դժվար է գերազնահատել վերարտադրելու գործընթացի դերը: Տարրական դպրոցի բոլոր չորս տարիների համար էլ վերարտադրումը համարվում է գեղարվեստական տեքստի շուրջ տարվող աշխատանքներից ամենակարևորը: Եվ դա պատահական չէ, քանի որ կրտսեր դպրոցական տարիքում վերարտադրումը համարվում է մենախոսական խոսք կազմելու առաջին փորձը: Հեղինակային տեքստի շնորհիվ երեխան կարողանում է գիտակցված խոսել կարդացած հեքիաթի մասին, հաղորդել շարադրանքի

տրամաբանությունը, բացահայտել հանգույցը, բնութագրել գործող անձանց, նկարագրել բնության տեսարանները և այլն: Աշակերտների ուսումնական գործունեության կազմակերպման հարցում հնարավոր կաղապարից խուսափելու համար նպատակահարմար է կիրառել պատմելու տարբեր ձևեր, որոնք հնարավորություն կստեղծեն բովանդակության փոխադրման եղանակների մեջ տարբերակում մտցնելու և դրանով խթանելու աշակերտների ստեղծագործական կարողությունների ակտիվացման գործը: Հեքիաթի շուրջ տարվող աշխատանքների շարքում պատմելը կարևորվում է նաև դաստիարակչական առումով: Բովանդակությունը վերարտադրող աշակերտն իր առաջադրանքը այն դեպքում ճիշտ կկատարի, երբ ոչ միայն մանրամասն կվերարտադրի կարդացածը հեքիաթը, այլև կկարողանա իր վերաբերմունքն արտահայտել կարդացածի մասին: Այսպիսով, վերարտադրումը անհրաժեշտաբար թելադրում է հեքիաթի գաղափարի ընկալում, հերոսների արարքների դրդապատճառների մեկնաբանում: Վերջնարդյունքում այս ամենը աշակերտին օգնում է գիտակցել շարադրանքի բարոյական կողմը և ձևավորել անհրաժեշտ բարոյական համոզմունքներ: Վերարտադրումը օգնում է նաև գեղագիտական զգացումների ձևավորմանը, աշակերտի գեղագիտական ճաշակի զարգացմանը:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

<<Հեքիաթները որպես երեխայի մտածողության, խոսքի և հաղորդակցության զարգացման միջոց>> խորագրով աշխատանքի շրջանակներում ուսումնասիրության ենթ ենթարկել երեխայի մտածողության, խոսքի և հաղորդակցական կարողությունների ձևավորման գործընթացի առանձնահատկություններն ու վեր հանել երեխայի զարգացման գործում հեքիաթի դաստիարակչական նշանակությանն առնչվող կետերը՝ այն եզրակացությանը հանգելով, որ խոսքի զարգացման խնդիրների մեջ իր առանձնահատուկ տեղն ունի գեղարվեստական խոսքի հետ երեխայի ծանոթացումը: Այստեղ խոսքը նախևառաջ հեքիաթների մասին է: Հեքիաթը մեծ նշանակություն ունի երեխայի անձի ձևավորման համար որպես երեխայի խոսքի հարստացման սկզբնաղբյուր: Գեղարվեստական գրականությունը հարստացնում է բառապաշարը, զարգացնում պատկերային խոսքը, գեղագիտական ճաշակը և նպաստում բարոյական հասկացությունների ձևավորմանը:

Մեր կողմից կատարված ուսումնասիրությունը ցույց տվեց, որ հեքիաթների միջոցով կարելի է երեխայի մեջ բնավորության, գործելակերպի դրական հատկանիշներ դաստիարակել: Այնտեղ կա բարի և չար ուժերի պայքար, և մշտապես հաղթում է բարին: Կարևորվում է բարությունը, մարդկանց օգնելու պատրաստակամությունը, սերը, կարեկցանքը: Հեքիաթների հրաշք աշխարհը գրավում է երեխաներին և այն, ինչ որ նրանք չեն կարող տեսնել իրականության մեջ, տեսնում են այդ գեղեցիկ աշխարհում: Հեքիաթներն ունեն կրթիչ և դաստիարակիչ ուժ, ուստի հեքիաթը թույլ է տալիս դաստիարակել՝ դրականի վրա հենվելով:

Այսպիսով, հեքիաթների հիմնական նպատակն է զարգացնել երեխայի երևակայությունը և ստեղծագործական պոտենցիալը: Մանկական հեքիաթները ընդլայնում են երեխայի բառապաշարը, օգնում են ճիշտ և տրամաբանական խոսք կազմել: Կարևոր է նաև այն, որ հեքիաթները երեխայի խոսքը դարձնում են ավելի էմոցիոնալ և պատկերավոր: Ուստի անհրաժեշտ է հեքիաթների տարբեր տեսակների առկայությունից ընտրելով համապատասխանը՝ նպաստել երեխայի

աշխարհաճանաչողական, երևակայական, ստեղծագործական և խոսակցական
մակարդակների իրացմանը համապատասխան մեթոդների կիրառմամբ

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. Արզումանյան Ս., Էլդա Գրին, Իրավաբանական հոգեբանություն, Երևան, 2004
2. Ամիրջանյան Յու. Ա., Ա. Ս. Սահակյան, Մանկավարժություն, «Մանկավարժ», 2005
3. Ղույումյան Գ. Ե., Մանկավարժություն, Գիրք II, Երևան, 2005
4. Ռոդարի Ջ., Ստեղծագործական երևակայության քերականություն, Երևան, 1995
5. <http://www.hayary.org>
6. <http://blog.armparents.com>
7. <https://impoqrik.am>
8. <http://dpir.mskh.am>
9. <http://www.mynews.a>

